

Din sovrulle

En artikel av Sebastian Scheler & Mikael Nilsson

Termen

Vad var din första tanke när du såg titeln? Vadå sovrulle? Det hela är en krass översättning av engelskans ”bedroll”, och som vanligt när jag ska skriva om något så verkar termen för detsamma saknas i svenskan. Vid en sökning på just ”bedroll” fann jag på www.answers.com en översättning som löd ”ihoprullade sängkläder”. ”-Ey, ta å släng upp dina ihoprullade sängkläder bakom sadeln nu så vittjar vi fällorna.” Nää, fy, sovrulle får det bli.

Som det verkar så är termen (den engelska) inte i närheten så gammal som fenomenet, men med ren fantasi kan man inse att människor i alla tider behövt sova, och åtminstone i vår del av världen behövt sängkläder för en god natts sådan. Och om man levde ett nomadiskt liv var man dessutom tvungen att släpa runt på dem. Skulle man då t.ex. sova med en filt (Mark Baker style), så veks eller rullades denna troligen ihop för att underlätta transporten, och vips så hade sovrullen skapats.

Mike, mästare på sovrullekaos!

Funktion och konstruktion

När vi idag använder oss av sovrullar är dessa ofta en kombination av historiskt och modernt beprövade material, och våra individuella behov. Det är dessa individuella behov som skapar just din individuella sovrulle. Är du frusen = fler filter, varmblodig = färre filter, följer du den enkla regeln ordnar sig det mesta. Hur häftigt det än är att krypa ner i en ynkelig filt i oktober är det ingen som tackar dig, allra minst din kropp när du vid vargatimmen (vid 4-5 på morgonen) vaknar upp, om du över huvud taget lyckats somna, blåfrusen, trött, och sur. Här bör kanske nämnas att vi enbart rekommenderar 100% ylle i dina filter, vilka varianter på dessa som rekommenderas behandlas på andra ställen. Om du är trött på att läsa om yllets överträfflighet så läs en annan artikel. Yllet är för det första varmt, även när det är fuktigt t.o.m. blött (kräver att vattnet inte byts ut) och det brinner dåligt i jämförelse med syntet. I detta sammanhang är det givetvis på sin plats att nämna; yllefilten var stapelvara pälshandeln igenom!

Filtarna, (ev. fällen, fällarna) agerar med andra ord isolering, utöver detta höjs komforten ofta av ett tätskikt. Detta tätskikt ska ge dig skydd mot vind, regn och framför allt markfukt. Samtidigt måste det klara av att transportera ut den fukt du producerar på natten. Ett par ypperliga och historiskt korrekta material för detta ändamål är olika typer av canvas/smärting/segelduk. Det har visat sig att en bra storlek på denna presenning ligger runt 2,5m x 2,5m. Då var sovrullen komplett, eller? Som sagt dina individuella behov styr. Kanske värt att nämna är att det ibland kan löna sig att vika en extra filt som liggunderlag, den gör troligtvis större nytta under än över kroppen .

Dokumentation i väst

Hur ser det då ut på den historiska fronten, när hur och var har sovrullen använts? Vi börjar med Pälshandeln i det avlägsna väst.

När jag som vanligt rådfrågar Dean Rudys "Mountain Men and the Fur Trade"-sajt visar resultatet att termen "bedroll" över huvud taget inte förekommer i den litteratur som finns på sajten (och det är många bok). Termen användes alltså troligen inte. Sängkläderna då, vad användes och hur såg de ut? Ett citat som ofta används då denna fråga ställs kommer från Rufus Sage som besökte Klippiga Bergen under tidigt 1840-tal:

"The bed of a mountaineer is an article neither complex in its nature nor difficult in its adjustment. A single buffalo robe folded double and spread upon the ground, with a rock, or knoll, or some like substitute for a pillow, furnishes the sole base-work upon which the sleeper reclines, and, enveloped in an additional blanket or robe, contentedly enjoys his rest."

Charlie, the bed tornado!

Det där lät väl underbart, torrt, varmt, nästan exklusivt med alla bisonfällar och filter. En sådan säng kräver att du antingen tömt bagageluckan nära ditt rendezvous eller lastat av dina packhästar i närheten, och de där fällarna och filtarna osar troligen hästsvett efter en dag mellan sadeln och djuret. Jag måste kanske redan här avslöja att sovrulle i den mening vi tar upp här, och bäverjägare i Klippiga Bergen inte riktigt går ihop. Det är som med vissa andra saker en kompromiss där man med hjälp av historiska material tar fram ett koncept som fungerar för oss moderna människor, i det land vi befinner oss, med den lastkapacitet vår kropp/kanot/häst har.

Med tanke på hur härlig ovanstående filtorgie lät tänkte jag ge exempel på mindre komfort.

"After supper (if I may be allowed to disgrace the term by applying it to such a Wolfish feast) we spread the Bull skin down in the mud in the driest place we could find and laid down upon it. Our fire was immediately put out by the rain and all was Egyptian darkness. We lay tolerably comfortable whilst the skin retained its animal warmth and remained above the surface but the mud being soft the weight of our bodies sunk it by degrees below the water level which ran under us on the skin but we concluded it was best to lie still and keep the water warm that was about us for if we stirred we let in the cold water and if we removed our bed we were more likely to find a worse instead of a better place as it rained very hard all night." –Osborne Russel

Mmmm, vargatimmen på det och man mår prima. Ingen oljeimpregnerad presenning där inte! För att använda ett begrepp som för övrigt är belagt med spöstraff: "Hade de haft det, så hade de använt det...".

Det jag försöker närma mig här är att användandet av presenning och då framför allt de av vaxduk, (oilcloth på eng.) i Klippiga Bergen verkar tämligen ovanligt. Den enda referens jag känner till är när William Drummond Stewart nämner i sin bok Edward Warren;

"Swiss and his man Friday kept pretty much together, and when it threatened to rain, put up their shanty covered with a piece of oil cloth. Smith lodged with us in a similar habitation,

when shelter was required." Alltså möjligtvis två sketna bitar!

Förväxla nu inte denna vaxduk med den metervara du finner på Åhlens. Den vaxduk jag pratar om här består av olje/vax-impregnerad textil, förslagsvis canvas, recept på hur denna tillverkas kommer längre fram. Denna vaxduk anses av många, mig inklusive som ett måste ute i skogen. Den skiljer sig från vanlig canvas genom att vara mättad på fett, vilket gör den tät även för markfukt något som vanlig canvas trots att det är vattentätt för regn inte är.

Hur lyder då slutsatsen vad dokumentation i väst beträffar.

Jag vågar påstå att filter och/eller fällor användes av alla! Kuverterat i canvas/vaxduk, saknar vad jag vet belägg. De hade utan tvekan möjlighet, de hade trots allt ett otal presenningar till packdjur m.m. Russia sheeting (hampa-/linne-canvas) såldes över disk på rendezvous (se länken nedan). Så om det regnade och det låg en hög med presenningar bredvid tvekar jag inte på att man använde dem.

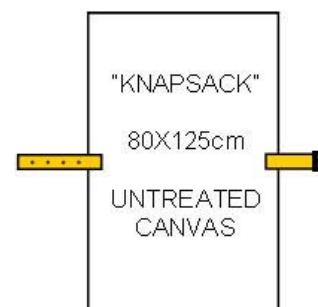
Dokumentation i öst

Vad gäller dokumentation av "sovrulle" under 1700-talet och runt "The Great Lakes", så kan inte detta hittas i samband med ett vattentätt canvastyg "oil-cloth" eller "ground-cloth".

Däremot att på olika sätt rulla ihop filten/filtarna i en bärsele "tumpline" för att bäras på ryggen. Se modell X nedan, visualisera den UTAN det vattentäta canvastyget.

Följande skiss på en s.k. "knapsack" har dokumenterats att ha använts av de franska trupperna i Louisburgh 1747. Storleksmässigt så är det obehandlade tyget 80 cm brett och längden 125 cm. Filten rullas in och fixeras med 3 läderremmar. De två breda läderremmarna på långändan används som bärremmar. Hela konstruktionen fastgörs likt ett skärp framtill på bröstet.

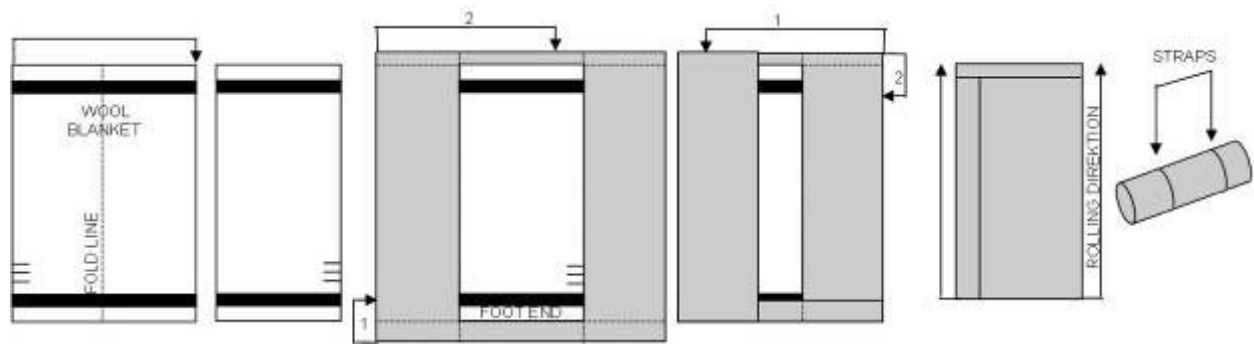
Micke använder en "sovrulle" bestående av vattentätt canvastyg 2,1m x 2,1m tillsammans med två filter. Han viker till 95% ihop den enligt modell X (se nedan). Kan variera då han förvarar en del extra kläder i den ihoprullade "sovrullen". Den enda nackdelen som han upplever är kondensbildning på insidan av canvastyget, om han måste dra det över huvudet i kallt väder.. Han ligger således på ena halvan och drar den andra över sig. Normalt brukar han använda sig av s.k. "blanket pins" för att på så sätt "säkra" filtarna i dess vikta läge. Då konstruktionen är "lös", så upplever han att det blir lättare att ändra systemet under nattens gång (Se bild ovan på Mickes sovrulle kaos) samtidigt som han enkelt viker filtarna längdmässigt och rullar ihop den i bärsele.

Varianter på sovrullar

Här följer ett par instruktions-skisser på varianter av sovrullar. Då jag inte har den blekaste aning vad de flesta varianterna heter så hittar jag på några. Ett gott råd som gäller alla typer är: **lägg eventuell axelrem (tumpline) i början av rullen så den hamnar i centrum, och lägg dina remmar (straps) i slutet innan du börjar rulla.** Då slipper du rulla om bara för att du var tvungen att hämta dem.

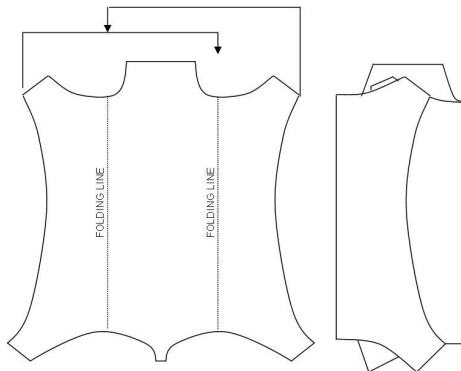
Modell nr.1, den kräver lite omsorg då den viks, rullas ihop och rullas ut. Den tillhör kategorin "rulla ut, sova, rulla ihop"-varianten. Den är inte att rekommendera för

klaustrofobiker eller sängsparkare. Jag lovar dock att om behovet finns tar man sig ur den på ett ögonblick.

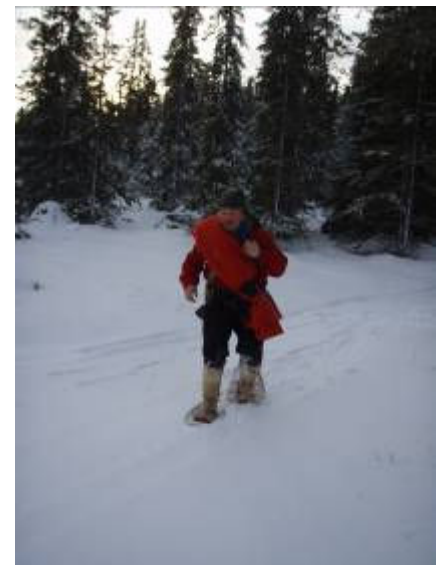
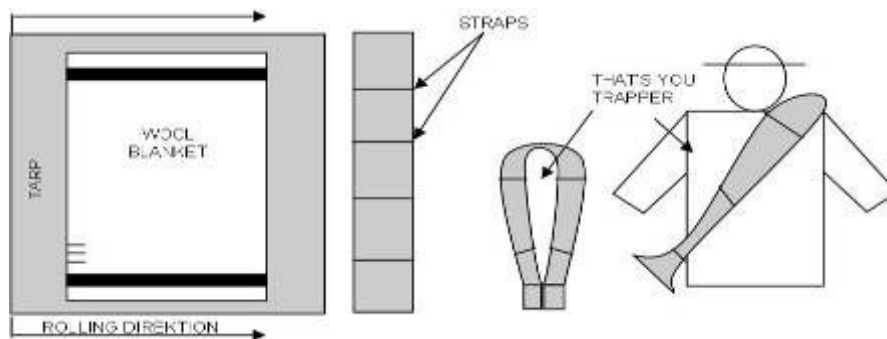
Att tänka på med nr.1 är att när den väl är utrullad måste man vända på den så alla flikar hamnar nedåt. Tanken är att när du sedan kryper ner håller ihop konstruktionen med din egen kroppstyngd, och ytan upp mot stjärnorna är slät så eventuellt regn lätt rinner av.

Jag använder denna med en bisonfäll under vinterhalvåret. Då fällen är betydligt större än en filt gör jag en annan vikning enligt nedan.

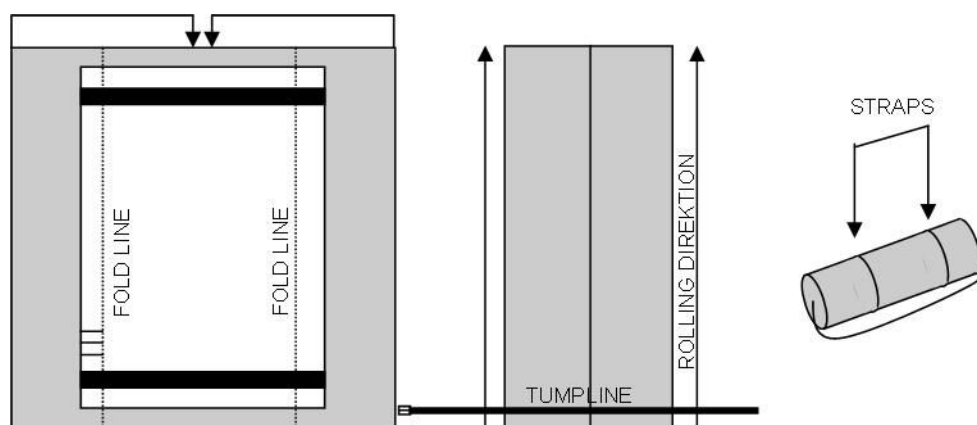
Char, ser dum men utvilad ut i en nr.1.

”Horseshoe Roll”, Hästskorulle, denna är idealisk när man ska gå långt. Rullen kan lätt fyllas med packning, se bara till att det hamnar på ryggen eller magen, INTE axeln.

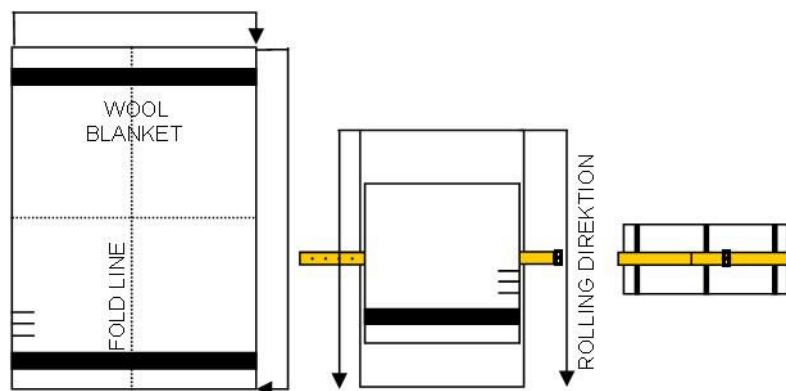

Hästhovsrulle på väg med Charlie, eller?

Modell-X

Knapsack-rulle

Tillverkning av vaxduk (oilcloth)

Förfarandet är väldigt enkelt, tag en presenning av naturfiber. Pensla denna med kokt linolja tills den är mättad. Vissa tillsätter färgpigment i oljan. Färgen ”spanish brown” lär enligt vissa ha varit standard. En annan tillsats som ofta kombineras med just linolja är terpentin, om du tillsätter detta så var sparsam då den tenderar att göra duken mer vek, något processen gör oavsett. Bikarbonat eller bakpulver kan också tillsättas, detta lär neutralisera fettsyror i oljan och därigenom tära mindre på textilen.

Häng sedan presenningen någonstans väl ventilerat och utom räckhåll för solen. Låt den hänga där tills den torkat. Detta kan ta veckor!

Som vanligt måste ett varningens finger lyftas vid kombinationen linolja trasor/textil. Bränn alla trasor, så slipper de bränna dig!

LYCKA TILL!

Källförteckning

Tryckta:

Russell, Osborne. *Journal of a Trapper*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1965.

Sage, Rufus B. *Rocky Mountain Life*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1982.

Stewart, William Drummond. *Edward Warren*. Missoula: Mountain Press Publishing Company, 1986.

Webbsidor:

Mountain Men and the Fur Trade. <http://www.xmission.com/~drudy/amm.html>

Barren River Party of the AMM. <http://www.geocities.com/barrenriver1833/treklist.html>

Russia Sheeting

Wm. Booth Draper; http://www.wmboothdraper.com/Hemps/hemps_index.htm